

POLITIKENS KRONIK SØNDAG DEN 27. MAJ 1984

Voldens teolog: Dashiell Hammett

Af DAN TURELL

Ligesom enhver trompetist en gang om året bør suinge kasketten for Louis Armstrong, bør alle kriminalforfattere lette på borsalinen til ære for Dashiell Hammett. Og det gør Dan Turéll i dag på den aristokratiske amerikanske pioners 90-års dag. Ved femte gennemlæsning af hans romaner finder kronikeren, at Hammett er mere hårdkogt og helstøbt end Hemingway.

FOR EFTERTIDEN, for historien, er navnene Dashiell Hammett og Raymond Chandler uløseligt sammenknyttede. Tilsammen skabte de, stort set, den moderne kriminalroman, den såkaldte 'hårdkogte', den hvis konventioner tusinder af forfattere, større som mindre, bedre som værre, siden har udnyttet i bog som på film verden over. Hammett lagde grundlaget, Chandler forfinede genren.

Sådan lærer man det i håndbøgerne. Helt løgn er det ikke. Men det er svært at finde to mere forskellige forfattere inden for det samme felt. SAMUEL DASHIELL HAMMETT (1894-1961) var født ind i Pinkertons detektivbureau som operative, opvokset under Al Capone, pint, plaget og korstæstet under Joseph McCarthy — og er nu atriegenopslået under Ronald Reagan, hvorfor hans genfærd skal komme at dømme alle andre kriminalforfattere.

forfatter, men nok så meget som figur, og ikke kun for én selv, men for større og større kredse, også i USA? Hvad var det han havde, hvad var mandens fundamentale kvalitet? Det var ikke historien, det var det gennemsvævede plot — dét var aldrig Hammetts force, så lidt som Chandlers. Det var ikke hans 'bidende vid', for han brugte det sjældent — der var kun få *wisecracks* eller festfyrværkerier af ironi. Det var ikke hans gennemtrængende menneskekundskab, psykologiske indlevelse eller hvad anmeldere nu plejer at skrive, for selv om han muligvis — givetvis — var indehaver af disse evner, var han ikke villid med at slide på dem offentligt.

Men hvad er det så for en magnetisk kraft, der med mellemrum trækker så mange tilbage til Hammett?

JEG BEGYNDER — efter en ny gennemgang af ham, måske den femte? — at få en ny teori: det er *det maskuline*. Ja, jeg sagde det maskuline. Stejl nu ikke sådan! I en tid, da man er beredt til på enhver given foranledning (og ikke mindst uden) at udpege og prise de specielt *feminine* træk og fortrin inden for litteratur, musik, maleri, til og med politik, kan man vel også

tillade sig at hævde, at der findes maskuline kvaliteter, karakteristika der kan opfattes som specifikt maskuline. Men så sandt som de fleste af os i hvert fald mentalt er tvilknede, er en 'ren' maskulin prosa så sjælden som en 'ren' feminin. Hammetts er måske det eneste eksempel jeg synes virkelig er værd at fremhæve. Ikke Hammett som sexsymbol, men hans sprog som sexsymbol.

Denne stil der er så stiløs, ja stiftorladt, kemisk renset for pragt og prunk og klingklang og gurlander. En konstanthed, en ligepåhed, en lakoni, en uindpakket brutalitet, en sigen det så kort som muligt — som en rock'n'roll-sanger ville gøre det. Hemingway, siger De så, hvis De er af dén slags.

Nej, svarer så jeg. Hemingways maskulinitet var så brovtende og demonstrativt selvhævdende, at den — uanset hvor gammel han blev — var en teenage-maskulinitet, en skoledreng der pralede af sin penis.

Hammetts maskulinitet var af en anden, dybere, mere karakterfuld art. Den pralede aldrig, end ikke for sjov. Hvis man spurgte den hvorfor, ville den sikkert sige den ikke kunne se den havde noget at prale af.

Dashiell Hammett var en meget moden mand allerede som ung. Han har sikkert altid været, hvad kvinder mener, når de tillader sig at drømme om 'en mand'.

Der er en af de historier hans næsten livsvarige samlever, dramatikeren Lillian Hellman, fortæller fra deres samliv, der forekommer mig at give hans karakter i ét pændrestreg.

Situationen var — omkring 1948 — den, at Dash efter en

snes års konstant hårdt drikkeri af sin læge havde fået bestemt på, at grænsen var nået og den definitive deadline nærmede sig, hvis ikke han holdt op nu, havde han kun to-tre måneder igen. Lægen anså tilfældet for håbløst, som de fleste af den art.

Hammett holdt op på stedet — og vandt tolv år.

Fem år senere fortalte Hellman ham, at lægen havde ansat det for umuligt. — efter så mange års alkoholisme.

'Jeg gav ham mit ord på det', svarede Hammett endeligt, 'svarede Hammett enkelt.

'Har du altid holdt dit ord?'

'Men jeg har sjældent givet nogen det'.

DET ER DEN samme stil i mandens privat-person, som han tillagde sine detektiver. Han siger ikke for meget, helere for lidt — men *hvis* han giver sit ord, om så helst med en underforstået *tør sarkasme*, så står det for pålydende.

Det er denne strenghed, der gør Hammett til den ener han er. Han er så streng, så stram, så sortklædt, så usfvendelig som en græsk tragedie — samtidig med, at han er så bitert objektiv som en Graham Greene. Man kunne kalde ham en voldens teolog.

Chandler kunne, med et charmerende blink i øjet, spille en person ud og lade læseren underforstå, at vedkommende var en flink fyr eller en dejlig tøs. Chandler kunne bogstavelig talt *flirte* med sin læser.

Det kunne — eller ville — Hammett ikke. Han blev i det håndfast konkrete. Ingen bedømmelse af personen, ingen farvning: kun hvad personen sagde og gjorde. Kan, højde, vægt, hårfarve, særlige kendetegn, tak. Så nøgternt som en togplan.

Og dommen venter altid. Der er ingen vindere i Hammetts bøger, kun små tabere og store tabere. De er — både når intrigen rammes ind i politisk sammenhæng, og når den ikke gør det — på forhånd dømt. Interesserne — de økonomiske, de politiske, de seksuelle — krydses, som hver eneste dag, og alle er deltagere i et undergangsspil. Ambitionen, penge eller sex vil før eller senere dræbe dem, subsidiært — i heldigste fald — ødelægge

Dashiell Hammett, fotografert i 1946

det bedste i dem, og der er ingen redning — der er kun lidelse. Lidelse som i en russisk tragedie (kriminalromanens Dostojevskij) — eller, det økonomiske sprog taget i betragtning, måske snarere en islandsk saga. Hammett er uden nåde — men ikke uden synd.

Det er let at citere Chandler. Man kan slå ned på snart sagt enhver side i enhver bog og finde fire-fem sætninger, der slår smut med det samme. (Jeg gjorde det for nogle år siden i Politikens kronik.) Det er svært at citere Hammett. Det ser ikke ud af noget. Det er for gråt, for benet — som mandens egen krop og udstråling. Det er hidensabsløst lige til det skeletagtige — og det var da også holdbart nok til at blive selve skelettet i den moderne kriminalroman. Men hele vægten ligger i den stædig fremad marcherende, allesteds nærværende lurende latent nedryddelse: døden.

TÆNK BLOT på de fem romaner: Red Harvest (Dodens Høst, 1929), The Dain Curse (Mord Avler Mord, 1929), The Maltese Falcon (Malteserfalken, 1930), The Glass Key (Glasnøglen, 1931), The Thin Man (Den Tynde Mand, 1934).

Dodens Høst er en udpræ-

get start-bog. Formelt bygget op omkring forbudsidens økonomiske korruption og gangsterkrige består den hovedsagelig af skudtueller, hvor hele hære af gangstere pløkkede ned i synkron staccato. Kun en — særdeles tvivlsom — abstrakt retfærdighed kan siges at vinde noget ved det.

Mord Avler Mord er allerede mere af en leg, i højere grad fyldt med inspirerende ideer og indfall, men lige fra sin start lige så ubønhørig som forgænger. Kun én, en ung pige, kan vi stole på, ridderen Hammett vil redde ud. Resten må dø.

Malteserfalken er — som så ofte og så rigtigt sagt — et genistykke, en af de klareste skinnende perler i kriminalhistorien — måske også fordi Dashi undtagelsesvis ikke myrder en gros. Men ser man bort fra, at undertonen nu er mere sørg-munter, ender Malteserfalken som de andre, i samme blindinge: ingen vinder noget som helst — om end flere end tidligere fortsætter med at forsøge.

Glasnøglen vender nærmest tilbage til nr. 1, lige så kompromisløst sig intet ventende, men måske med et spinkelt håb om mindre korrupte tilstande. Måske.

Op den sidste roman Ham-

mett fik skrevet — før næsten tredive års noget nær totale tavshed — Den Tynde Mand, blev hans eneste forsøg på 'noget andet': en decideret kriminal-farce, en comedy. Den er lysere end de andre, men ender (måske netop derfor) endnu mere i et tomrum. Det er ikke mere hæderligt end så meget andet. Heller ikke mere znerødtligt.

IKKE BARE i sit arbejde, men også privat, vel af mentalt, var Dash en slags stonemavn, blot en funktion — er da også stoltere af natur. De gør deres håndværk. De vender sig intet af det, ikke ud over en ødelagt nattesøvn — men de gør det.

Eller som den mere komisk anlagte kollega Jonathan Lattimer engang sagde: 'Hammetts detektiver er ret seriøse fyre. De har ikke meget sjov ud af tilværelsen.'

Alligevel er det ikke rigtigt, i hvert fald ikke helt, når man i alle de dybsindige afdæmper kriminal-litteraturen efterterhånden også får, kan se Hammett betegnet som 'realist'. Selvfølgelig var han det, og i højere grad end nogen anden kriminalforfatter før ham, men han var mere end det — han var en romantisk realist. Som måske enhver historiefortæller var han en romantiker, der — som i kølvan-

unge pige der er bange for at være sindssyg:

'Alle — undtagen meget sidste instans affødte også kriminal-genren — fantaserede om optimshuler i Chinatown, undvegne fanger fra Djæveløen, sølsomme religiøse samfund med kultiske menneskeofringer, maltesiske middelalder-ridderes kunstrigdomme. Dash var så dobbelt som enhver anden. Eller som Ellery Queen så spidsfindigt kloget har sagt det: hans person er realistiske personer fra gaden, der handlede og tænkte og talte som man gjorde på gaden. Hans handlinger var af det samme stof som drømme væves af, som en ældre kollega i branchen udtrykte sig.

I sine mest realistiske, dvs. mest rå sager (og måske oftest i de mange — ca. 60 — gode noveller, der ikke er oversat til dansk) kan Hammett, når han hvert fald et par øjeblikke — at ligne et luksus-forbrugsgods sammen, hvor ofte de var gået fra hinanden, deres skænder mange gange de havde boet sammen, hvor ofte de var gået til at ligge et par øjeblikke — bøjle. I sine langsomme, mest percentlige passager, kan han omtrunt vende tilbage til den britiske kriminalroman med dens langsomme udvikling, dens mylder af detaljer der forklares minutiøst i alenlange udrædninger.

Eller som den skarpe og svarede: 'Meget godt er store ord. Lad os bare sige, vi har

den feuilleton-tradition der i sidste instans affødte også kriminal-genren — fantaserede om optimshuler i Chinatown, undvegne fanger fra Djæveløen, sølsomme religiøse samfund med kultiske menneskeofringer, maltesiske middelalder-ridderes kunstrigdomme. Dash var så dobbelt som enhver anden. Eller som Ellery Queen så spidsfindigt kloget har sagt det: hans person er realistiske personer fra gaden, der handlede og tænkte og talte som man gjorde på gaden. Hans handlinger var af det samme stof som drømme væves af, som en ældre kollega i branchen udtrykte sig.

I sine mest realistiske, dvs. mest rå sager (og måske oftest i de mange — ca. 60 — gode noveller, der ikke er oversat til dansk) kan Hammett, når han hvert fald et par øjeblikke — at ligne et luksus-forbrugsgods sammen, hvor ofte de var gået fra hinanden, deres skænder mange gange de havde boet sammen, hvor ofte de var gået til at ligge et par øjeblikke — bøjle. I sine langsomme, mest percentlige passager, kan han omtrunt vende tilbage til den britiske kriminalroman med dens langsomme udvikling, dens mylder af detaljer der forklares minutiøst i alenlange udrædninger.

Eller som den skarpe og svarede: 'Meget godt er store ord. Lad os bare sige, vi har

den feuilleton-tradition der i sidste instans affødte også kriminal-genren — fantaserede om optimshuler i Chinatown, undvegne fanger fra Djæveløen, sølsomme religiøse samfund med kultiske menneskeofringer, maltesiske middelalder-ridderes kunstrigdomme. Dash var så dobbelt som enhver anden. Eller som Ellery Queen så spidsfindigt kloget har sagt det: hans person er realistiske personer fra gaden, der handlede og tænkte og talte som man gjorde på gaden. Hans handlinger var af det samme stof som drømme væves af, som en ældre kollega i branchen udtrykte sig.

I sine mest realistiske, dvs. mest rå sager (og måske oftest i de mange — ca. 60 — gode noveller, der ikke er oversat til dansk) kan Hammett, når han hvert fald et par øjeblikke — at ligne et luksus-forbrugsgods sammen, hvor ofte de var gået fra hinanden, deres skænder mange gange de havde boet sammen, hvor ofte de var gået til at ligge et par øjeblikke — bøjle. I sine langsomme, mest percentlige passager, kan han omtrunt vende tilbage til den britiske kriminalroman med dens langsomme udvikling, dens mylder af detaljer der forklares minutiøst i alenlange udrædninger.

Eller som den skarpe og svarede: 'Meget godt er store ord. Lad os bare sige, vi har

den feuilleton-tradition der i sidste instans affødte også kriminal-genren — fantaserede om optimshuler i Chinatown, undvegne fanger fra Djæveløen, sølsomme religiøse samfund med kultiske menneskeofringer, maltesiske middelalder-ridderes kunstrigdomme. Dash var så dobbelt som enhver anden. Eller som Ellery Queen så spidsfindigt kloget har sagt det: hans person er realistiske personer fra gaden, der handlede og tænkte og talte som man gjorde på gaden. Hans handlinger var af det samme stof som drømme væves af, som en ældre kollega i branchen udtrykte sig.

I sine mest realistiske, dvs. mest rå sager (og måske oftest i de mange — ca. 60 — gode noveller, der ikke er oversat til dansk) kan Hammett, når han hvert fald et par øjeblikke — at ligne et luksus-forbrugsgods sammen, hvor ofte de var gået fra hinanden, deres skænder mange gange de havde boet sammen, hvor ofte de var gået til at ligge et par øjeblikke — bøjle. I sine langsomme, mest percentlige passager, kan han omtrunt vende tilbage til den britiske kriminalroman med dens langsomme udvikling, dens mylder af detaljer der forklares minutiøst i alenlange udrædninger.

Eller som den skarpe og svarede: 'Meget godt er store ord. Lad os bare sige, vi har

klaret det bedre end de fleste'. Hvis det var sådan, han ville have det, kan vi godt sige det sådan: Dashiell Hammett klarede det — uanset sine personlige omkostninger — på mange måder bedre end de fleste. Han skabte en ny kriminalroman og dermed en ny amerikansk kunstart. Han fik et par byer — især San Francisco og Chicago — til at stå levende frem på papiret, og han fik mennesker i såkaldt populær-litteratur til at tale som de gjorde i virkeligheden. Det var meget. Det var langt mere, end de fleste klarer.

Men når man nu for — var det femte? — gang er kommet igennem ham, føler man alligevel lyst til at stirre tomen lidt højere og sige det f.eks. sådan: at hvis det er rigtigt, som Miles Davis for en del år siden sagde, at alle trompetister én gang om året burde tage hatten af for Louis Armstrong — så burde til gengæld alle kriminalforfattere, alt hvad der kan krybe og gå på denne særlige legeplads, mindst én gang årligt lette på borsalitionen til ære for den Hammett, vi alle — fra Chandler til dag re på — har bygget og brygget videre på.

Storebror Dash. Voldens teolog.

DAN TURELL